

บทบาทของสื่อสาธารณะในการต่อรองความหมายเพื่อคนชายขอบ:
กรณีศึกษา ผู้ต้องขังในประเทศไทย
Roles of Public Media in Negotiating Meanings
for Marginal People: A Case Study of Prisoners in Thailand

เบญจรัตน์ กลิ่นขจร¹
พิมลพรรณ ไชยนันท์²

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องบทบาทของสื่อสาธารณะในการต่อรองความหมายเพื่อคนชายขอบ: กรณีศึกษา ผู้ต้องขังในประเทศไทย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ เนื้อหารายการของสื่อสาธารณะที่มีบทบาทในการต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขัง วิธีการศึกษาใช้การวิเคราะห์เนื้อหาที่ผลิตโดยองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพ สาธารณะแห่งประเทศไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง และออกอากาศในช่วงปี พ.ศ. 2556–2558 จำนวนสองรายการ คือ รายการสารคดีเปิดแดนชีวิต และรายการ ภาพยนตร์สั้นชุดชีวิตที่ถูกกลืน ผ่านเกณฑ์แนวคิดเรื่ององค์ประกอบการเล่าเรื่อง และแนวคิดเรื่องการต่อรองการครองความเป็นเจ้า จากการศึกษาเนื้อหารายการ พบว่า รายการเกี่ยวกับผู้ต้องขังของสื่อสาธารณะก่อให้เกิดการสร้างความหมายในการต่อรอง ความหมายเพื่อผู้ต้องขังขึ้นมาใหม่ โดยการผลิตความหมายใหม่ที่เป็นการต่อรองความ หมายเดิมว่าผู้ต้องขัง คือ “คนมีศักยภาพ” “คนดี” “คนกตัญญู” “คนมีความพยายาม” “คนสำนึกผิด” “คนรักครอบครัว” ในขณะที่เดียวกันสื่อสาธารณะก็ได้มีการผลิตซ้ำ ความหมายเดิมของผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นการตอกย้ำอคติเดิมในสังคม ว่าผู้ต้องขัง คือ “คน อันตราย” “คนมีเล่ห์เหลี่ยม” “ผู้ร้าย” “คนชั่ว” โดยมีสัดส่วนเนื้อหารายการที่เป็นการ ต่อนรองความหมาย หรือสร้างความหมายใหม่เพื่อผู้ต้องขังมากกว่าเนื้อหาที่เป็นการตอกย้ำ

¹เบญจรัตน์ กลิ่นขจร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การสื่อสารศึกษา), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2560

²อาจารย์ ดร.พิมลพรรณ ไชยนันท์ คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อคติเดิมที่เป็นการตีตราหรือไม่ยอมรับผู้ต้องขัง ซึ่งทำให้เกิดการลดทอนอคติในสังคม ทำให้คนในสังคมเข้าใจและยอมรับว่าผู้ต้องขังคือ ผู้ที่มีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกับคนในสังคม เป็นผู้ที่มีความสำนึกผิดอันพึงได้รับโอกาสในการกลับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับคนในสังคม อย่างสงบสุขเฉกเช่นคนทั่วไปในสังคม

Abstract

The objective of this qualitative research entitled “The Roles of Public Media in Negotiating Meaning for Prisoners” is to study the program contents of public media in negotiating meaning for the prisoners. The study was conducted by using content analysis to analyze two Thai PBS programs about the issues of prisoners broadcasted during 2013-2015 including the documentary program “Perd Dan Chee Vit” and the series of short film program “Chee Vit Tee Took Leum.” The concepts of narrative components and hegemony negotiation were employed to analyze the two programs. On one hand, the findings showed that there was re-creation of negotiating meaning for prisoners in public media’s programs about prisoners; for example, prisoner was defined as “a person with potential”, “a good person”, “a grateful person”, “an assiduous person”, “a penitent person”, and “a family man.” On the other hand, the programs also reproduced the traditional definition of the term by using narrative structure and ideological practice; for example, a prisoner was defined as “a person lacking of freedom” and “a dangerous criminal.” In terms of proportion of the programs’ content, the most frequently found content was about negotiating or recreating meaning of the term “prisoner,” and this led to greater acceptance of a prisoner rather than labelling a prisoner with bias. Moreover, it could make people understand and accept that prisoners achieved *human equality* as people in society, and they should be given a chance of redemption to live peacefully with others as ordinary people in the society.

บทนำ

สื่อโทรทัศน์ เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อผู้ชมทั้งประเทศสูง ด้วยลักษณะของความเป็นสื่อที่มีทั้งภาพและเสียงเสมือนจริง สัดส่วนจำนวนช่องที่มีมาก และการเผยแพร่ที่ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์กระแสหลักที่ได้ผลิตรายการตรงตามความสนใจของผู้รับสาร ด้วยแรงจูงใจในการคงอยู่ของธุรกิจคือผลกำไร ดังนั้นเนื้อหาของรายการต่างๆ ที่สื่อกระแสหลักนำเสนอจึงมักเป็นไปตามอำนาจผลประโยชน์กลุ่มชนด้อยโอกาสที่ไร้อำนาจ ไร้ผลประโยชน์ทางธุรกิจ จึงหมดโอกาสที่จะได้มีตัวตนที่ดีผ่านสื่อกระแสหลัก อาทิ กลุ่มคนยากจน กลุ่มผู้พิการ กลุ่มแรงงานข้ามชาติ กลุ่มชาวเขา กลุ่มผู้ต้องขัง บุคคลเหล่านี้ถือเป็นกลุ่มคนชายขอบที่ถูกสังคม และสื่อกระแสหลัก มักกล่าวถึงอย่างมีอคติอยู่เสมอ

สื่อมวลชนถูกใช้เป็นเครื่องมือของกลุ่มอำนาจ เป็นตัวแทนของชนชั้นกลาง และคนที่อยู่ในเมือง (กาญจนนา แก้วเทพ, 2541: 59) การนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อในสังคมยุคที่มีการช่วงชิงแต่ผลประโยชน์นั้นมีการนำเสนอข้อมูลโดยบิดเบือนจากคิดให้เป็นถูก การนำเสนอเพียงแต่ประเด็นของผู้มีอำนาจในสังคม การนำเสนอข่าวที่ไร้การคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน และการนำเสนอข่าวด้วยการคำนึงถึงเพียงรายได้บนความเดือดร้อนของสังคมหรือบนความขาดทุนของสังคม (วสันต์ ภัยหลิกี้, 2558) ทำให้ผู้ไร้อำนาจ ผู้ขาดโอกาสในการใช้สื่อไม่ได้สื่อสารเรื่องราวความจริงของตนให้ได้เผยแพร่ในสังคม ส่งผลให้เรื่องราวของกลุ่มคนเหล่านี้ถูกนำเสนอด้วยอคติโดยผู้มีอำนาจในการสื่อสาร เพื่อการคงอยู่ซึ่งอำนาจที่เหนือกว่า

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544) ได้ให้แง่คิดว่า การที่เรามีการสื่อสารกันผ่านสื่อ ทำให้เรากลายเป็นคนที่ติดกับดักของสื่อ เพราะทุกวันนี้ “เราเชื่อสื่อมากกว่าเชื่อกัน” สื่อพูดว่าอย่างไร เราก็เชื่ออย่างนั้น เราเป็นเพียงผู้รับสื่อและเชื่อตามสื่อ โดยไม่มีการคิดค้นเพื่อหาความรู้เพิ่มเติม คนปัจจุบันจึงกลายเป็นผู้ที่เชื่อในสิ่งที่สื่อมวลชนเสนอ ถูกครอบงำโดยสื่อ เชื่อในสิ่งที่สื่อนำเสนอ

ผู้ต้องขัง คือ กลุ่มประชากรจำนวนหนึ่งที่สื่อได้หยิบเรื่องราวมานำเสนอบ่อยครั้ง และมักจะนำเสนอในแง่ลบ สื่อกระแสหลักเป็นส่วนหนึ่งที่ได้ผลิตซ้ำการใช้ความรุนแรงในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง การเกลียดชัง การไม่ให้โอกาสผู้ต้องขังให้ดูว่าเป็นเรื่องที่สมควรกระทำ (แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง, 2551) ทุกครั้งที่สังคมไทยเผชิญปัญหาการก่ออาชญากรรมร้ายแรง (Heinous Crime) โดยเฉพาะกรณีสะเทือนขวัญที่คนจำนวนมากให้ความสนใจ สื่อมวลชนหลายสำนักมักปล่อยให้มีการเสนอข่าวอย่างอิสระ ไร้ขีดจำกัด มีภาพหรือเสียง

ของผู้เล่าข่าว บางคนพูดถึงเรื่องราวการกระทำผิด ด้วยอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่พอใจ สื่อไทยได้สนับสนุนการลงโทษสถานหนักกับผู้ก่ออาชญากรรมและยังทำตัวเป็นผู้รณรงค์เสียเองให้มีการประหารชีวิตในหลายๆ กรณี เพราะมีมุมมองว่าวิธีนี้จะลดปัญหาในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมศรี หาญอนันตสุข) ซึ่งการที่สื่อมวลชนกระแสหลักได้กล่อมเกลาสังคมให้มึนทึบคิดทางลบต่อผู้ต้องขังนั้น เป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกมาแล้ว กลับถูกปฏิเสธจากสังคมและถูกปฏิเสธการใช้ชีวิตที่เป็นอิสระภาพอย่างแท้จริงจากข้อจำกัดทางกฎหมายอีกด้วย

เมื่อผู้ต้องขังไม่สามารถสื่อสารด้วยตนเอง และภาคประชาชนภายนอกทั้งกลุ่มปัญญาชน สื่อมวลชน ก็ยังไม่สามารถร่วมกันเปลี่ยนแปลงหรือพลิกประวัติศาสตร์ให้ผู้ต้องขังถูกมองในความหมายใหม่ที่ปราศจากอคติได้ตามอุดมคติ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องมีตัวกลางของการสื่อสารในการทำหน้าที่ค้นหา ตรวจสอบ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร “ในมิติที่สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องรอบด้านเกี่ยวกับคนชายขอบ” ให้ “ประชาชนส่วนรวม” ได้รับความเข้าใจความเป็นคนชายขอบในมิติที่ถูกต้อง

สื่อสาธารณะ คือ สื่อที่เป็นพื้นที่สำหรับการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเสรีภาพ มีลักษณะการดำเนินงานที่ไม่ได้เป็นสื่อเชิงพาณิชย์ โดยเป็นสื่อที่ปราศจากอิทธิพลจากกลุ่มทุนและรัฐบาล ประชาชนทุกคนมีโอกาเข้าถึงพื้นที่นี้ได้โดยไม่เสียค่าบริการ และเป็นสื่อที่มุ่งสร้างคุณภาพให้กับสังคม ทำให้กลุ่มชนหลากหลายฝ่ายรวมไปถึงคนชายขอบสามารถนำเสนอความคิดเห็นหรือเรื่องราวของตนผ่านสื่อสาธารณะได้อย่างที่สื่อเชิงพาณิชย์อื่นไม่ได้ให้โอกาสนี้แก่คนชายขอบ ดังนั้น สื่อสาธารณะจึงเป็นสื่อหนึ่งที่สำคัญในการเป็นที่พึ่ง และเป็นสื่อที่ให้โอกาสทางพื้นที่แก่ผู้ต้องขัง ซึ่งมีสาระของนโยบายด้านสื่อและรายการขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย อันเกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง นั่นคือ “การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะในสื่อและประชาธิปไตยในการสื่อสาร โดยองค์การฯ ได้ให้ความสำคัญกับการเปิดพื้นที่ของสื่อสาธารณะ เพื่อนำเสนอวิถีชีวิต รวมทั้งปัญหา ความคิดเห็นและข้อเสนอของกลุ่มต่างๆ ในสังคมต่อประเด็นหรือนโยบายสาธารณะที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ การมีส่วนร่วมและการดำเนินชีวิตของบุคคล กลุ่มชุมชนฯ” ที่จะช่วยนำเสนอความหมายใหม่ที่ดีของผู้ต้องขังแก่สังคมได้

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของสื่อสาธารณะในการต่อรองความหมายให้ผู้ต้องขัง ด้วยเพราะเห็นพ้องกับการที่สื่อพึ่งขับเคลื่อนเรื่องสิทธิมนุษยชนเพื่อกลุ่มผู้ต้องขัง โดยใช้แนวคิดเรื่องการต่อรองการครองความเป็นเจ้าของ Antonio Gramsci

ซึ่งเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการที่ชนชั้นนำสร้างบรรทัดฐานให้กับสังคมผ่านการครอบครองสื่อ และแนวคิดสื่อสาธารณะที่กล่าวถึงสื่อที่ทำหน้าที่ค้นหา ตรวจสอบ และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและ “ความเป็นจริง” ให้ “ประชาชนส่วนรวม” ได้รับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างค้ำประกันถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในทุกระดับอย่างรอบด้าน โดยมุ่งหาคำตอบว่า สื่อสาธารณะแห่งเดียวในประเทศไทย สื่อที่เห็นความสำคัญ มีอุดมการณ์ ยืนหยัดเพื่อกลุ่มคนชายขอบ ได้ทำบทบาทหน้าที่ในการซ่อมสร้างอคติของสังคมที่มีต่อผู้ต้องขัง และต่อรองความหมายแก่ผู้ต้องขังในเรื่องจำอย่างไร เพื่อให้สังคมยินดีมอบโอกาสและปรับมุมมองในความเป็นตัวตนของผู้ต้องขัง อันจะนำไปสู่การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างเคารพถึงสิทธิความเป็นมนุษย์ขั้นพื้นฐาน ทั้งระหว่างที่ต้องโทษและพ้นโทษแล้ว เพื่อการปฏิรูปสื่อไทยในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผู้ต้องขังและคนชายขอบต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์เนื้อหารายการของสื่อสาธารณะที่มีบทบาทในการต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขัง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องหลักการผลิตรายการโทรทัศน์ เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงแก่นเรื่อง โครงเรื่อง มุมมองการเล่าเรื่อง ตัวละครและฉาก รวมถึงหลักการผลิตรายการสารคดี ซึ่งเป็นการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นเรื่องจริง เคยเกิดขึ้นจริง มีอยู่จริง โดยมีการเตรียมการหาข้อมูล การเรียบเรียงภาพและเสียงให้ออกมามีความน่าสนใจและสร้างสรรค์ สามารถทำให้ผู้ดูเกิดความรู้สึกนึกคิดมีอารมณ์ร่วมและได้แง่คิด และเป็นสิ่งที่ผู้ชมที่ดูจบแล้วสามารถตีความและประเมินคุณค่าได้ โดยผู้วิจัยจะนำแนวคิดนี้มาสกัดเป็นแบบการวิเคราะห์เนื้อหารายการเกี่ยวกับผู้ต้องขังของสื่อสาธารณะ (สมเจตน์ เมฆพายุพั, 2552) และ (วิภา อุดมฉันท, 2544)

แนวคิดเรื่องสื่อสาธารณะ เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงความทั่วถึง (Universality) ที่สื่อจะต้องเข้าถึงพลเมืองทุกคนและ “ถูกใช้” โดยคนจำนวนมากที่สุด ความหลากหลาย (Diversity) ที่จะต้องมีความหลากหลายทั้งในด้านประเภทของรายการ กลุ่มเป้าหมาย และเนื้อหารวมทั้งประเด็นถกเถียง ความเป็นอิสระ (Independence) คือ เป็นอิสระจากรัฐและทุนและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณะ ความแตกต่างเฉพาะตัว

(Distinctiveness) คือ ต้องสอดคล้องกับธรรมเนียมปฏิบัติ บรรทัดฐาน และค่านิยมของชุมชน สังคมนั้นๆ ความมีส่วนร่วม (Participation) ด้วยการเปิดโอกาสให้สังคมได้มีช่องทางในการแสดงความคิดเห็น ความต้องการ ข้อเสนอแนะ ไปจนถึงการร้องเรียน และยังหมายถึงการเปิดโอกาสแก่ผู้ผลิตรายการอิสระภาคเอกชนและภาคชุมชนในการผลิตและเผยแพร่รายการด้วย การพัฒนา (Development) ทั้งคุณภาพคน คุณภาพสังคม และการพัฒนาประชาธิปไตย รวมทั้งมาตรฐานการทำงานของบุคลากรองค์กรฯ และผู้ร่วมผลิต ความเชื่อถือ ไว้วางใจได้ (Credibility) ทำงานด้วยจรรยาบรรณวิชาชีพ และความรับผิดชอบต่อสังคม คำนึงถึงหลักความถูกต้องเที่ยงตรง ตามข้อเท็จจริง (Accuracy and Truthfulness) ให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการอภิปรายผลการศึกษาในประเด็นลักษณะของสื่อสาธารณะที่เป็นการต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขัง (องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย, 2551)

แนวคิดเรื่องการต่อรองการครองความเป็นเจ้าของ Antonio Gramsci ซึ่งแนวคิดนี้ Antonio Gramsci มีมุมมองว่า การต่อรองอำนาจนั้นเป็นการต่อสู้เพื่อช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด (war of position) ซึ่งจะกระทำผ่านปริมณฑลภาคประชาสังคมต่างๆ อาทิ โรงเรียน สถาบันทางศาสนา ที่ทำงาน สื่อมวลชน ฯลฯ โดยสื่อสาธารณะก็เป็นพื้นที่หนึ่ง que เต็มไปด้วยการต่อสู้ช่วงชิงของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม (วัชรพล พุทธรักษา, 2551) ดังนั้น การต่อรองการครองอำนาจ จึงเป็นกรอบคิดที่ผู้วิจัยสนใจนำมาศึกษาการต่อรองความหมายเพื่อคนชายขอบ เพื่อตอบปัญหาวิจัยว่า เนื้อหารายการในการต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขังของสื่อสาธารณะเป็นอย่างไร โดยผู้วิจัยจะนำเอาแนวคิดทฤษฎีการครอบงำหรือการครองความเป็นเจ้า (Hegemonic Theory) มาสกัดแก่นท์ ได้แก่ 1.การใช้กลไกในสังคมของสื่อสาธารณะ 2.การค้นหาคำความสัมพันธ์ของกลุ่มชนชั้นของสื่อสาธารณะกับปัจเจก 3.การค้นหาลักษณะการต่อรองความหมายที่ปรากฏในเนื้อหา รายการของสื่อสาธารณะไม่ว่าจะเป็นการทำให้เกิดการยอมรับอย่างพร้อมใจ หรือการต่อสู้ 4.การใช้ความรู้ของปัญญาชน และ 5.การใช้สื่อมวลชน คือ สื่อโทรทัศน์เพื่อใช้ในการศึกษาบทบาทของสื่อสาธารณะในการต่อรองความหมายเพื่อกลุ่มคนชายขอบ ซึ่งเป็นการค้นหาลักษณะการต่อรองความหมายที่ปรากฏในเนื้อหา รายการ ไม่ว่าจะ เป็นการทำให้เกิดการยอมรับอย่างพร้อมใจ หรือการต่อสู้ การใช้ความรู้ของปัญญาชน และการใช้สื่อมวลชน คือ สื่อโทรทัศน์

ระเบียบวิธีวิจัย

บทบาทของสื่อสาธารณะในการต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขัง ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) รายการโทรทัศน์ นำเสนอโดยการพรรณนา วิเคราะห์ เพื่อศึกษาเนื้อหาสาร (Message) คือ เนื้อหารายการขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา จะใช้รายการที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา เนื่องจากเป็นรายการที่ผลิตจากรื่องราวของผู้ต้องขังโดยตรง มีเนื้อหาสอดคล้องกับงานวิจัยที่ต้องการจะศึกษา ซึ่งผู้วิจัยจะใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกจากรายการของสื่อสาธารณะทั้งหมดที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้ต้องขังที่ผลิตโดยสื่อสาธารณะ ในช่วงเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2556–เดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2558 เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่สอดคล้องกับช่วงทำการวิจัย ได้แก่ รายการสารคดีเปิดแดนชีวิต และภาพยนตร์สั้นกึ่งสารคดีชุดชีวิตที่ถูกลิ้ม โดยใช้แบบวิเคราะห์เนื้อหารายการในการรวบรวมข้อมูลตามองค์ประกอบการเล่าเรื่อง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยการสืบค้นข้อมูลจากเทปบันทึกรายการที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังของสื่อสาธารณะ จากนั้นจะวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลข้อมูล แล้วนำเสนอผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาในแบบการพรรณนาวิเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นบทบาทของสื่อสาธารณะในการต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขัง

ผลการวิจัย

รายการเกี่ยวกับคนชายขอบกลุ่มผู้ต้องขังที่ได้แพร่ภาพออกอากาศผ่านทางสื่อสาธารณะในช่วงปี พ.ศ. 2556–2558 นั้น มีจำนวน 2 รายการ 1 ประเภทรายการ นั่นคือ รายการสารคดี ได้แก่ รายการสารคดีเปิดแดนชีวิต และรายการสารคดีภาพยนตร์สั้นชีวิตที่ถูกลิ้ม จากผลการศึกษา สรุปได้ว่า เนื้อหารายการของสื่อสาธารณะได้ต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขังผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง ซึ่งปรากฏทั้งความหมายที่เป็นอุดมการณ์หลักอันเป็นการตอกย้ำอคติที่ไม่ดีต่อผู้ต้องขังในสังคม แต่ในขณะเดียวกันทางรายการก็มีการเสนออุดมการณ์ต่อรอง นั่นคือ ความหมายที่เป็นการลบล้างอคติเดิมที่ไม่ดีต่อผู้ต้องขัง ให้สังคมยอมรับผู้ต้องขังด้วยความเข้าใจ โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน คุณธรรม และมนุษยธรรม พบว่า แก่นเรื่องในบางตอนนำเสนอเนื้อหาว่าผู้ต้องขังเป็นผู้ไม่สำนึกในความผิดของตน เป็นบุคคลอันตราย ในขณะที่เดียวกันในบางตอนก็มี

การนำเสนอว่าผู้ต้องขังคือ ผู้สำนึกผิด ผู้มีความกตัญญู โครจเรื่องในบางตอนได้เล่าถึงเรื่องราวชีวิตที่ผู้ต้องขังเป็นบุคคลที่สร้างความเดือดร้อนแก่สังคมทั้งก่อนเข้ารับโทษและระหว่างรับโทษในเรือนจำ และในบางตอนก็ได้เล่าเรื่องราวชีวิตของผู้ต้องขังที่ถูกครอบครัวสังคมทำร้ายมาตั้งแต่เด็กทำให้ผู้ชมเกิดความเห็นใจผู้ต้องขัง มุมมองการเล่าเรื่องในหลายๆ ตอนจะถูกเล่าโดยมุมมองของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ส่วนมากจะมองผู้ต้องขังเป็นคนไม่ดี คนไร้ค่า ในขณะที่เดียวกันในบางตอนก็มีการกล่าวถึงผู้ต้องขังจากเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ นักสิทธิมนุษยชน และตัวผู้ต้องขังเองถึงแง่ที่ดีของผู้ต้องขัง ตัวละครในบางตอนได้นำเสนอว่าตัวละครผู้ต้องขังไม่สำนึกในความผิด ติดคุ้มมากกว่าหนึ่งครั้งสร้างความเดือดร้อนแก่สังคมซ้ำแล้วซ้ำเล่า ซึ่งในบางตอนก็พบการนำเสนอตัวละครผู้ต้องขังในภาพลักษณ์ของผู้กลับตัวกลับใจ ผู้มีน้ำใจยินดีช่วยเหลือผู้ร่วมต้องขัง และฉากที่ได้นำเสนอทั้งฉากภายในเรือนจำอันคับแคบ มีดี สกปรก พร้อมกับฉากของแปลงเกษตรวิถีชีวิตไร่กำแพงที่ผู้ต้องขังได้ถูกคุมขัง

เปิดแดนชีวิต รายการสารคดีที่นำเสนอเรื่องราวเชิงการค้นหาค้นหาข้อเท็จจริง ประกอบวิเคราะห์ของผู้ดำเนินรายการ โดยสื่อสารให้กับผู้คนในสังคมได้เกิดความตระหนักรู้ ยับยั้งต่อการกระทำผิดกฎหมายในรูปแบบต่างๆ ทำให้ผู้ชมได้รับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมเรือนจำ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะให้คนภายนอกได้ให้ความเข้าใจในคุณค่าของอิสรภาพและการดำเนินใช้ชีวิต เพื่อการสื่อสารต่อผู้คนภายนอกได้รับรู้เรื่องราวความเป็นมา และการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขัง ออกอากาศประจำวันอาทิตย์ เวลา 23.30-24.00 น. สัปดาห์ละ 1 ตอน รวมทั้งสิ้น 13 ตอน

ภาพยนตร์สั้นชีวิตที่ถูกลืม สารคดีภาพยนตร์ที่มุ่งสะท้อนความจริงของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำหญิง และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส นั่นคือกลุ่มผู้ต้องขังหญิง ให้มีกำลังใจต่อสู้ชีวิต สามารถกลับมาเป็นเหยียดในสังคม เพื่อปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดีต่อไป ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 22.30 - 23.00 น. รวมทั้งสิ้น 4 ตอน

จากผลการศึกษา สรุปได้ว่า เนื้อหารายการสารคดีเชิงวิเคราะห์ (Documentary) ซึ่งนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังที่ต้องเผชิญกับปัญหาการถูกจำคุก สูญเสียอิสรภาพ ถูกลิดรอนสิทธิ และพลัดพรากจากผู้เป็นที่รักนั้น สื่อสาธารณะได้ต่อรองความหมายของผู้ต้องขังผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง ได้แก่ แก่นเรื่อง โครจเรื่อง มุมมองการเล่าเรื่อง ตัวละคร และฉาก ออกเป็นอุดมการณ์หลัก หรือ

ความหมายในทางลบที่ยังเป็นการตอกย้ำอคติต่อผู้ต้องขัง และอุดมการณ์ต่อรอง หรือความหมายที่เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ลดทอน เปลี่ยนแปลงอคติไม่ดีที่สังคมได้สั่งสมไว้แก่ผู้ต้องขัง ดังนี้

เนื้อหาทรายการที่ได้ประกอบสร้างชุดความหมายที่มาจากอุดมการณ์หลัก ซึ่งไม่ได้เป็นการต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขัง หากแต่เป็นการตอกย้ำกลไกอำนาจในสังคมที่มีมานาน และเป็นการผลิตซ้ำอคติที่คนในสังคมมองผู้ต้องขังตลอดมา เช่น ผู้ต้องขังคืออาชญากรที่อันตราย เป็นคนซึ่คุก ด้วยการนำเสนอว่าผู้ต้องขังมักจะกลับมาติดคุกซ้ำ เป็นผู้ไร้อนาคต พร้อมก่อเหตุทะเลาะวิวาท สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้ต้องขังด้วยกันเอง และพร้อมแหกเรือนจำได้เสมอ ต้องมีการจัดเวรยามดูแลผู้ต้องขังตลอดเวลาทั้งวันทั้งคืนอย่างไม่ให้คลาดสายตา ต้องมีหน่วยจู่โจมทั้งตำรวจ ทหาร อาสาสมัครร่วมปฏิบัติการตรวจค้นอย่างฉับพลันทุกเดือนในการตรวจค้นสิ่งผิดกฎหมายที่ผู้ต้องขังแอบซ่อนไว้ มีการนำเสนอรายการโดยการใช้ภาษาเขียนและภาพว่าผู้ต้องขัง คือ อาชญากรที่อันตราย ผ่านการแทรกตัวอักษรในสารคดีที่เป็นการจัดกลุ่มให้ผู้ต้องขังเป็นพวกขาคู่ใหญ่ พวกเพี้ยน พวกหัวหมอ พวกขี้ยา และคนซึ่คุก และได้นำเสนอชุดความสัมพันธ์แบบชั่วตรงกันข้ามระหว่างเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์กับผู้ต้องขัง ซึ่งเนื้อหาที่สะท้อนออกมาภาพรวมทั้งหมดได้ความหมายของผู้ต้องขังว่า คือ คนไม่ดี มีความผิดตามกฎหมาย ในขณะที่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ คือ คนดีที่ใช้อำนาจของกฎหมายในการควบคุมคนไม่ดี และยังได้ให้โอกาสคนไม่ดีนั้นคือผู้ต้องขังอีกด้วย

ส่วนอุดมการณ์ต่อรองที่พบจากเนื้อหาทรายการสารคดีทั้งสองรายการนั้น ในภาพรวมจากการศึกษา พบว่า รายการสารคดีได้นำเสนอเนื้อหาทรายการที่เป็นการทำให้ผู้ชมได้มองผู้ต้องขังในแง่มุมที่หลากหลายมากขึ้น อันเป็นการลดทอน เปลี่ยนแปลงอคติเดิมที่สังคมได้สั่งสมไว้แก่ผู้ต้องขัง โดยให้ความหมายว่า ผู้ต้องขังควรจะได้สิทธิในการรักษาพยาบาล สิทธิในการได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ สิทธิในการเลือกฝึกอาชีพภายในเรือนจำ สิทธิในการศึกษาเพื่อคุณวุฒิ สิทธิในการแสวงหาศักยภาพของตนเองตามความถนัด และเสรีภาพในการปลดโซ่ตรวน โดยอิงหลักสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก นอกจากนั้นทางรายการยังได้นำเสนอว่าผู้ต้องขัง คือ ผู้ที่ผิดพลาดอันเกิดจากสภาพเศรษฐกิจ สังคมที่บีบบังคับให้ผู้ต้องขังเลือกกระทำผิดกฎหมาย ด้วยการลักขโมย ค้ายาเสพติด ขยายบริการทางเพศ และผู้ต้องขังเป็นผู้หญิงที่ถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจ ถูกกระทำด้วยความรุนแรงจากเพศชาย ทำให้เกิดการโต้ตอบความรุนแรง โดยใช้หลัก

โครงสร้างทางสังคมในการสะท้อนความหมาย และการนำเสนออย่างเป็นธรรมชาติว่า ผู้ต้องขังไม่ได้เป็นผู้ที่เลวร้าย เป็นผู้มีภาระ เป็นผู้เสียสละมีความรักต่อครอบครัว และเป็นผู้มีศาสนาประจำใจ

รายการสารคดีเกี่ยวกับผู้ต้องขังยังได้มีการนำเสนอเนื้อหาผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง การใช้ภาษาและภาพ เพื่อสร้างความหมายว่าผู้ต้องขังน่าเห็นใจ ได้รับความทุกข์ทรมานทั้งกายใจ ทั้งความหิวโหย ความแออัด ความไม่พอเพียงของสาธารณูปโภค ในเรือนจำ โรคภัย ความโศกตรมจากการพลัดพราก ความกลัว ความตายหรือการได้รับโทษประหารชีวิต เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ว่า ผู้ต้องขังคือ ผู้ที่ควรได้รับการปฏิบัติอย่าง คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน เป็นผู้ที่เป็นเหยื่อจากปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และเป็นผู้ที่มี ศักยภาพในตนเองที่แม้จะอยู่ในเรือนจำก็ยังสามารถที่จะเรียนจบระดับปริญญาโท สามารถ ที่จะประกอบอาชีพสุจริต สามารถสร้างผลงานเขียนเพื่อเข้าประกวดจนได้รับรางวัล จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทั้งนี้ นอกจากการนำเสนอลักษณะของตัวละครของผู้ต้องขังให้เป็นผู้ที่มีสถานะ ด้อยกว่าเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์แล้ว แต่ก็มีส่วนที่ทางรายการสารคดีได้นำเสนอให้เห็นถึง ความเท่าเทียมของตัวละครผู้ต้องขังกับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้วย เช่น การให้ผู้ต้องขัง สามารถเลือกวัตถุดิบในการประกอบอาหารรับประทานเองได้เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ ราชทัณฑ์ หรือการที่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ถอดชุดเครื่องแบบแล้วสวมชุดเสื้อยืด กางเกงผ้าร่มลงแปลงเกษตร เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ด้วยกันกับผู้ต้องขัง และการเรียกเจ้าหน้าที่ตนของผู้ต้องขังผ่านอาจารย์อาสาสมัครของเรือนจำ ผ่านการที่ผู้ต้องขังกับอาจารย์ สนทนากันด้วยชื่อเล่น ให้คำปรึกษาแก่กัน สามารถเล่าเรื่องส่วนตัวให้รับรู้แก่กัน

ดังนั้น การศึกษาตามทฤษฎีองค์ประกอบการเล่าเรื่อง เพื่อหาความหมายของ ผู้ต้องขังที่ปรากฏในเนื้อหารายการ จากการวิเคราะห์พบความหมายของผู้ต้องขังอย่าง เป็นรูปธรรม อยู่สองกลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มที่เป็นอุดมการณ์หลักหรืออุดมการณ์เดิมที่ผู้ต้อง ขังถูกตีตราจากสังคมมานาน และ 2) กลุ่มอุดมการณ์ต่อรองหรือความหมายใหม่ที่เป็น การต่อรองกับอุดมการณ์เดิมในสังคม ดังนี้

จากการศึกษาจะพบความหมายรอง หรือความหมายย่อยของผู้ต้องขังจำนวนมาก ซึ่งสามารถนำมาจัดกลุ่มความหมายเป็น

1. **ผู้ต้องขัง คือ ผู้ที่น่าเห็นใจ** ซึ่งมาจากความหมายรอง หรือความหมายย่อย หลากหลายความหมาย อันมีขอบเขตความหมายที่ใกล้เคียงกันในเนื้อหาที่ว่า ผู้ต้องขัง น่าเห็นใจเป็นผู้ที่ต้องถูกคุมขังในเรือนจำ ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ตามความปรารถนา

ผู้ต้องขังไม่มีสิทธิ์เลือกที่นอน อาหาร หรือชุดของตน รวมทั้งไม่มีสิทธิ์เลือกทางเดินชีวิต ต้องจำยอมเป็นผู้ต้องขังจนกว่าจะพ้นโทษ ผู้ต้องขังบางรายที่ต้องโทษประหารชีวิต หมดทางเลือกที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปแม้จะอยากกลับตัวกลับใจ ผู้ต้องขังหลายคนทำผิดไป เพราะถูกหลอก และสังคมบีบคั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนส่งผลให้เกิด การทำผิดกฎหมาย ค้ายาเสพติด ขายบริการทางเพศเพื่อหาเงินมาเลี้ยงชีพตนและ ครอบครัวทั้งที่ไม่ได้อยากทำ รวมถึงผู้ต้องขังหญิงที่ติดคุกมีสาเหตุจากการพยายามฆ่าผู้ชายที่ทำร้ายร่างกายตนเอง สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ผู้ต้องขังทำความดีเพื่อรอกพระราชนาน อภัยโทษ โดยไม่มีสิทธิ์ขอหรือแสดงความคิดเห็นใดๆ ในเรือนจำ ทำให้เกิดเป็น ความหมายว่า ผู้ต้องขัง คือ ผู้ที่น่าเห็นใจ

2. **ผู้ต้องขัง คือ คนอันตราย** ซึ่งมาจากความหมายย่อยหลากหลายความหมาย อันมีขอบเขตความหมายที่ใกล้เคียงกันในเนื้อหาที่ว่า ผู้ต้องขังฉลาดแกมโกง มักโกหก เห็นแก่ตัวเมื่ออยู่ในเรือนจำ ผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษแล้วยังคงค้ายาเสพติด บางคนแม้เป็น นักโทษก็ยังคงแอบค้าแอบเสพยาในเรือนจำ นอกจากนี้ ยังพบเนื้อหารายการว่า ผู้ต้องขังคือขโมย มักขโมยของใช้ส่วนตัวกันเอง สามารถแหกเรือนจำ และก่อคดี ในเรือนจำได้ทุกรูปแบบ และยังติดเชื้อ HIV มีสุขอนามัยที่ไม่ดี เป็นผู้สาส์นทางเพศ จึงทำให้เกิดความหมายว่าผู้ต้องขัง คือ คนอันตราย

3. **ผู้ต้องขัง คือ ผู้ที่ควรได้รับการปฏิบัติอย่างคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน** ซึ่งมา จากความหมายย่อยหลากหลายความหมาย อันมีขอบเขตความหมายที่ใกล้เคียงกันใน เนื้อหาที่ว่า ผู้ต้องขังคือคนที่ควรได้รับโอกาสจากราชทัณฑ์ ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้ให้ โอกาสผู้ต้องขังเรียนหนังสือ ฝึกวิชาชีพ ช่วยขอพระราชทานอภัยโทษ นอกจากนี้ ผู้ต้องขังยังได้รับการปฏิบัติอย่างคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนในเรื่องการดูแลสุขภาพของ ตน เนื่องจากผู้ต้องขังเพศที่เป็นผู้รักสวยรักงาม ชอบแต่งหน้า ทำผม อาบน้ำ บ่อย ทำตัวให้ดูสวยสะอาดอยู่เสมอ รวมถึงสิทธิมนุษยชนเรื่องการนับถือศาสนาและ ได้ปฏิบัติตามพิธีกรรมของศาสนานั้นๆ ดังที่ผู้ต้องขังได้สวดมนต์ ไหว้พระ ทำสมาธิใน เรือนจำ

4. **ผู้ต้องขัง คือ ผู้ที่มีความดี** ซึ่งมาจากความหมายย่อยหลากหลายความหมาย อันมีขอบเขตความหมายที่ใกล้เคียงกันในเนื้อหาที่ว่าผู้ต้องขังคือคนมีความสามารถ ผู้ต้องขังสามารถเรียนรู้การฝึกวิชาชีพในเรือนจำและสามารถทำตามที่เราเรียนรู้นั้นได้ เป็นอย่างดี เช่น การตัดผม การทำขนม การทำแห การแกะสลักไม้ เป็นต้น อีกทั้ง ผู้ต้องขังยังมีความรับผิดชอบ ผู้ต้องขังที่มีหน้าที่เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก สามารถรับผิดชอบ

หน้าที่ของตนจนได้ผลผลิตทางการเกษตรที่งดงาม แต่ที่ผู้ต้องขังกระทำผิดกฎหมายไป เพราะความมั่งคั่ง ความต้องการนำเงินมาตอบแทนบุญคุณบิดามารดา ผู้ต้องขังส่วนมากเป็นผู้หาเงินให้ลูกและภรรยา เป็นเสาหลักครอบครัว นอกจากนั้น ผู้ต้องขังยังเป็นผู้ไม่รู้ เป็นคนรักเรียน มีความต้องการที่จะเรียนในระดับที่สูงขึ้นไป โดยเลือกเรียนภายในเรือนจำ ผู้ต้องขังมีความพยายาม ทั้งความพยายามที่จะเรียนภายในเรือนจำ ความพยายามที่จะเรียนรู้อาชีพที่ทางเรือนจำได้ฝึกให้ ผู้ต้องขังมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเองภายในเรือนจำ มีการแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้ต้องขังด้วยกันเอง มีการช่วยกันปกป้องผู้ต้องขังที่ถูกผู้ต้องขังบางกลุ่มรังแกภายในเรือนจำ และผู้ต้องขังมีความอยากที่จะเรียนหนังสือในเรือนจำ เพื่อให้พ่อแม่ภูมิใจ มีความตั้งใจว่าเมื่อพ้นโทษจะกลับไปเป็นคนดีของสังคมและดูแลพ่อแม่ให้ดีที่สุด ผู้ต้องขังยอมรับว่าสิ่งที่ตนกระทำนั้นผิดและมีความตั้งใจว่าจะไม่กระทำผิดเช่นนั้นอีกแล้ว เมื่อพ้นโทษไปจะประพฤติตนเป็นคนใหม่ที่ดียิ่งขึ้นแล้วจึงเกิดความหมายว่าผู้ต้องขัง คือ ผู้ที่มีความดี

จึงได้ข้อสรุปว่า สื่อสาธารณะได้กระทำบทบาทในการสร้างความหมายรองแก่ผู้ต้องขังในแง่มุมใหม่ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้ต้องขังถูกมองในแง่ดี อันเป็นการต่อรองความหมายหลักจากสังคมที่ได้ตีตราผู้ต้องขังว่าเป็นอาชญากรที่อันตราย ช่วยก่อให้เกิดการสังคมนิยมที่ดีต่อผู้ต้องขังในการลดอคติจากสังคมที่มีต่อผู้ต้องขัง รวมทั้งสร้างความหมายเพื่อให้สังคมเห็นใจ ให้โอกาสผู้ต้องขังในการกลับตัวและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข แม้ในขณะเดียวกันเนื้อหารายการบางตอนแฝงไปด้วยการผลิตซ้ำความหมายเชิงลบเฉกเช่นสื่อกระแสหลัก ว่าผู้ต้องขังคืออาชญากรที่เลวร้าย แต่ในสัดส่วนการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นความหมายเดิมนั้น มีน้อยกว่าสัดส่วนการนำเสนอความหมายใหม่ที่เป็นการต่อรองเพื่อผู้ต้องขังอยู่มาก

อภิปรายผลการวิจัย

สื่อกระแสหลักเป็นส่วนสำคัญที่ได้ผลิตซ้ำความหมายอันเป็นอคติที่สังคมมีต่อผู้ต้องขัง ทั้งการสนับสนุนทางอ้อมในการใช้ความรุนแรงในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง การไม่ยอมรับ การไม่ให้โอกาสผู้ต้องขัง ให้ดูว่าเป็นเรื่องที่พึงกระทำ สิ่งเหล่านี้ คือ การครอบงำอคติที่มีต่อผู้ต้องขังในสังคมให้ดำเนินต่อไปอย่างยากที่จะปรับลดอคติหรือปรับเปลี่ยนทัศนคติที่สังคมมีต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปในทางที่ดีได้ ทำให้ผู้ต้องขังต้องเผชิญสภาวะความเป็นคนชายขอบอย่างไม่รู้จบ แต่ในการครอบงำย่อมมีการต่อต้านขัดขืน ดังที่ Antonio Gramsci ได้กล่าวไว้ว่า การต่อรองความหมาย ต่อรองอำนาจ

ในสังคมนั้น เกิดขึ้นได้โดยการรวมกลุ่มพลังทางสังคม ที่มีเจตคติตรงกันที่จะต่อรองความหมายบางสิ่ง ซึ่งสิ่งสำคัญคือ พื้นที่ทางสังคมที่มากพอที่จะให้กลุ่มพลังทางสังคมนั้นได้ร่วมแสดงบทบาท ช่วงซึ่งพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นหรือกระทำการใดๆ อันเป็นการต่อรองความหมายที่ถูกครอบงำอย่างทรงพลัง (Gramsci, 1971: 149)

จากการศึกษาในครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่า สื่อสาธารณะได้มีความตั้งใจที่จะนำเสนออุดมการณ์หลายประการเพื่อต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขัง ด้วยเนื้อหารายการเป็นการสร้างความหมายใหม่ในแง่มุมที่หลากหลายแก่ผู้ต้องขังอย่างที่ว่าสื่อกระแสหลักไม่เคยนำเสนอ เช่น ผู้ต้องขังคือคนกตัญญู ผู้ต้องขังคือคนมีคุณธรรม ผู้ต้องขังคือผู้สำนึกผิด แม้ในบางตอนของเนื้อหารายการในประเด็นของผู้ต้องขังของสื่อสาธารณะจะยังคงนำเสนอเนื้อหาตามอุดมการณ์หลักอันเป็นการคงคติเดิมที่สังคมได้ตีตราผู้ต้องขังอยู่บ้าง แต่สิ่งนั้นก็คือการนำเสนอที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมในแง่มุมที่ทำให้ผู้ชมเกิดการตระหนักถึงโทษของการกระทำผิด อันจะทำให้คนในสังคมเกิดความหวั่นเกรงที่จะกระทำผิด ซึ่งเป็นการนำเสนอเนื้อหาตามความเป็นจริงได้อย่างหลากหลายและเกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติ สิ่งสำคัญและมีคุณค่าอย่างมาก คือ การที่สื่อสาธารณะเป็นสื่อแรกและสื่อเดียวที่ได้ออกมานำเสนอความหมายใหม่เพื่อต่อรองให้ผู้ต้องขัง อาทิ ผู้ต้องขัง คือ ผู้มีศักยภาพในตนเอง มีความรับผิดชอบ สามารถประกอบวิชาชีพอย่างสุจริตภายในเรือนจำ สามารถเรียนหนังสือได้ประสบความสำเร็จตามระดับชั้นของตน ผู้ต้องขังคือคนกตัญญู ผู้ต้องขังคือคนมีคุณธรรม ผู้ต้องขังคือผู้สำนึกผิด

ทั้งนี้ ผลการศึกษาบทบาทของสื่อสาธารณะในการต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขังที่ได้วิเคราะห์เนื้อหารายการ ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง ได้ข้อค้นพบว่า สื่อสาธารณะได้ใช้องค์ประกอบการเล่าเรื่องในการนิยามความหมายของผู้ต้องขังใหม่ ได้แก่ แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร มุมมองการเล่าเรื่อง ฉาก เนื้อหา แม้รายการของสื่อสาธารณะได้มีการคัดกรองประเด็นหรือกำหนดประเด็นที่จะนำเสนอไว้ คือ ที่มาที่ผู้ต้องขังได้มาถูกคุมขังหรือรวันประหารชีวิต ความรู้สึกของผู้ต้องขังในขณะที่ถูกคุมขัง ไม่นำเสนอถึงข้อบกพร่องในการควบคุมผู้ต้องขังของเรือนจำ และไม่นำเสนอถึงเรื่องกฎระเบียบภายในของเรือนจำ และในบางตอนของรายการก็เป็นการนำเสนอเพื่อต่อกย้ำอุดมการณ์หลักที่ยังมีอคติต่อผู้ต้องขังปะปนมาบ้าง แต่สิ่งนี้ก็คือธรรมชาติของชุดความหมายในสังคมที่ล้นไหล และถูกหล่อหลอมผ่านการสร้างความยินยอมพร้อมใจ อันเป็นเครื่องมือของอำนาจในการทำหน้าที่ติดตั้งอุดมการณ์หรือกรอบแนวคิดหลักและแนวคิดรองให้สังคมได้รับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน เพราะหากไม่มีความคิดหลัก

ก็จะไร้ความคิดต่อรอง ซึ่งเมื่อความหมายตามอุดมการณ์หลักยังคงมีปะปนมาอยู่ จึงได้ปรากฏความหมายใหม่ที่เป็นการต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขังอยู่แทบทุกองค์ประกอบของเนื้อหารายการ ทั้งแก่นเรื่องที่นำเสนอเพื่อให้เกิดความเห็นใจ ให้โอกาสผู้ต้องขังการนำเสนอโครงเรื่องที่วางไว้อย่างมีที่มาที่ไปเพื่อให้เห็นสาเหตุและเหตุผลที่คนธรรมดาในสังคมต้องผันตัวมาเป็นผู้ต้องโทษ การนำเสนอตัวละครที่สะท้อนตัวตนที่ดีของผู้ต้องขังที่สังคมไม่เคยได้รับรู้ เช่น ผู้ต้องขังมีความใฝ่เรียน ผู้ต้องขังมีความสามารถในการประกอบอาชีพสุจริต ผู้ต้องขังมีความกตัญญูและสำนึกบุญคุณต่อผู้มีพระคุณ การนำเสนอมุมมองการเล่าเรื่องที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้พูดเรื่องราวของตนโดยการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้รับการสัมภาษณ์ออกรายการสารคดี ผสมผสานกับมุมมองของปัญญาชนหลายฝ่ายในสังคม และการนำเสนอฉากที่นำเสนอเพื่อให้รับรู้แง่มุมเพิ่มเติมเกี่ยวกับตัวตนของผู้ต้องขังทั้งในทางลบและทางบวกเพื่อให้เห็นว่าผู้ต้องขังคือ คนธรรมดาเฉกเช่นคนในสังคมทั่วไปที่มีทั้งความดีและความไม่ดี แต่ในบทสรุปสุดท้ายทั้งหมดที่ได้รับจากการวิเคราะห์รายการนั้น ผู้ต้องขังเป็นผู้กระทำผิดพลาดไป ทั้งการค้ายาเสพติด การลักขโมย การขายบริการทางเพศ อันเนื่องมาจากปัญหาสังคม ความยากจน ความรู้ที่น้อย ที่บีบบังคับชีวิตให้เข้าไปในทิศทางนั้น ผู้ต้องขังจึงเป็นผู้ที่สังคมควรให้โอกาสทั้งในระหว่างที่ต้องโทษและพ้นโทษ

สัดส่วนการนำเสนอมุมมองในรายการที่เกี่ยวกับผู้ต้องขังนั้น สื่อสาธารณะมักเลือกสรรโดยนำเสนอผ่านมุมมองของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และผู้ดำเนินรายการเป็นหลัก สัดส่วนที่ผู้ต้องขังเองจะได้เสนอมุมมองของตนเองนั้นค่อนข้างน้อย ซึ่งมีจำนวนเพียง 4 ตอน จากทั้งหมด 17 ตอนเท่านั้นที่ผู้ต้องขังได้มีโอกาสให้สัมภาษณ์และพูดแสดงความรู้สึก ความคิดเห็นในบางเรื่อง อันเนื่องมาจากข้อจำกัดของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งในมุมมองที่นำเสนอ นั้นเป็นลักษณะที่รัฐเป็นผู้อุปถัมภ์ผู้ต้องขัง ไม่ได้เจาะลึกหรือช่วยเปิดโปงปัญหาความเป็นคนชายขอบภายในเรือนจำที่ผู้ต้องขังเผชิญที่คนภายนอกยังไม่ทราบ เนื้อหารายการในหลายตอนเป็นเพียงการกำหนดให้ผู้ชมได้เห็น ว่า กรมราชทัณฑ์ได้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนแล้ว ผู้ต้องขังเป็นผู้ที่มีความสุขดี สามารถใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำได้อย่างปกติ เช่น ในเรื่องการศึกษา การกิน การนอน การอาบน้ำ การรักษาพยาบาล ทั้งที่ในความเป็นจริงยังมีอีกหลายประเด็นที่ผู้ต้องขังยังไม่ได้รับการช่วยเหลือในการต่อรองความหมาย หรือต่อรองสิทธิที่พึงจะได้รับ เช่น ในประเด็นที่ผู้ต้องขังจะได้รับโอกาสทางการศึกษาจนจบปริญญาโทจากกรมราชทัณฑ์ ที่นำเสนอให้คล้อยตามว่าเป็นสิ่งที่ดี ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วผู้ต้องขังที่จะได้รับโอกาสนี้ คือ

ผู้ต้องขังที่มีทุนทรัพย์ในการจ่ายค่าเล่าเรียนเท่านั้น หรือการนำเสนอว่าทางกรมราชทัณฑ์ ได้มอบความรู้ในการเลี้ยงชีพ คือ เรื่องของการทำการเกษตรแก่ผู้ต้องขัง ซึ่งดูเหมือนว่า รัฐจะทำหน้าที่ได้อย่างดีแล้ว แต่จากการที่พิธีกรได้สัมภาษณ์แนวทางการดำเนินชีวิต หลังพ้นโทษของผู้ต้องขังที่กำลังจะได้รับการปล่อยตัวนั้น ก็พบว่า ในความเป็นจริง แม้ผู้ต้องขังจะได้มีความรู้ในการทำมาหาเลี้ยงชีพด้านการเกษตรแต่ผู้ต้องขังกลับไม่ได้มีความตั้งใจจะออกไปทำการเกษตรเพื่อหาเลี้ยงชีพ เนื่องจากไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ซึ่งในประเด็นนี้ทางรายการก็ไม่ได้มีการตั้งคำถามต่อโครงสร้างทางสังคมไทยที่กำลังเป็นไปอยู่นี้ ไม่ได้มีการชี้แนะ หรือต่อยอดให้ปัญหานี้เกิดเป็นประเด็นทางสังคมเพื่อระดมความคิด แนวทางในการทำให้สังคมเกิดการรับรู้ และมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี แต่ทั้งนี้ถือได้ว่าสื่อสาธารณะได้แสดงบทบาทของสื่อในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผู้ต้องขังในแง่มุมที่ต่างออกไป โดยมีเจตคติที่มุ่งให้สังคมรู้ ยอมรับ เข้าใจ เห็นใจ และให้โอกาสผู้ต้องขังในบางเรื่องราวที่จะสามารถนำเสนอได้อย่างมีขอบเขต

การต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขังของสื่อสาธารณะจึงยังเป็นการต่อรองที่ค่อยๆ เป็น ค่อยๆ ไป เนื่องจากดังที่กล่าวไปแล้วว่าสื่อสาธารณะไม่ได้เปิดพื้นที่ให้กลุ่มปัญญาชน ภาคประชาชน หรือกลุ่มผู้ต้องขังซึ่งเป็นเจ้าของประเด็นเองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและผลิตรายการเกี่ยวกับผู้ต้องขังอย่างเต็มที่ ส่งผลให้เนื้อหารายการไม่ได้สร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อผู้ต้องขังอย่างฉับพลัน หรือโน้มนำให้ผู้ชมลอคอคติที่มีต่อผู้ต้องขังได้อย่างถึงที่สุด แม้จะมีการต่อรองความหมายและสร้างภาพให้เกิดความเข้าใจในทางที่ดีขึ้นผ่านการนำเสนอในบางตอนของรายการ แต่อย่างไรก็ดี การนำเสนอดังกล่าวยังไม่สามารถช่วยปรับเปลี่ยนความหมาย ภาพลักษณ์ของผู้ต้องขัง หรือทัศนคติของสังคมที่ได้ประทับตราผู้ต้องขังมาแต่เดิมในระยะยาว อันเนื่องจากความหมายเดิมในทางลบของผู้ต้องขังที่คนในสังคมรับรู้ได้ครอบงำและฝังลึกอย่างเป็นธรรมชาติ ทั้งยังได้รับการสนับสนุนอย่างยินยอมพร้อมใจจากสังคมที่ตีตราผู้ต้องขังมานาน ประกอบกับการที่สื่อกระแสหลักก็ยังคงนำเสนอเรื่องราวที่คงความมีอคติต่อผู้ต้องขังอยู่ สื่อสาธารณะที่นำเสนอรายการเกี่ยวกับผู้ต้องขังในแง่มุมที่ต่างออกไปเกี่ยวกับผู้ต้องขังเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง คือ ในช่วงเวลาที่ได้ผลิตรายการสารคดีสะท้อนความจริงของคนชายขอบนำเสนอเป็นชุดตอนแล้วจบไปนั้น อาจจะไม่เพียงพอ ไม่ต่อเนื่องพอต่อการทำให้สังคมตระหนักถึงความสำคัญในการให้โอกาสผู้ต้องขังและการมองผู้ต้องขังในแง่มุมที่ดีด้วยความหมายใหม่ และความเข้าใจที่ดีขึ้นต่อผู้ต้องขัง เนื่องจากอุดมการณ์หลักที่ปรากฏออกมาจากเนื้อหารายการ

ส่วนหนึ่งยังคงเป็นอุดมการณ์ที่น่าเสนอเนื้อหาโดยมีอคติต่อผู้ต้องขัง ทำให้คนในสังคมยังรับรู้ความหมายเดิมๆ ของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังยังปรากฏสถานะความเป็นคนชายขอบอยู่เช่นเดิม แต่ในท้ายที่สุดก็ถือได้ว่า สื่อสาธารณะได้มีความแตกต่างจากสื่ออื่นๆ ในการให้ความสำคัญที่จะให้ความหมายของผู้ต้องขังไม่เพียงแต่ตามอุดมการณ์หลักแบบเดิมเท่านั้น หากแต่มีการสร้างความหมายใหม่อันเป็นอุดมการณ์ต่อรองความหมายเพื่อคนชายขอบ เป็นจุดมุ่งหมายหลักของสื่อสาธารณะ ซึ่งเป็นการต่อรองความหมายเพื่อผู้ต้องขังตามบทบาทของสื่อสาธารณะที่เป็นการริเริ่มให้คนในสังคมเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อผู้ต้องขังไปในทิศทางที่ดีขึ้น ให้ยอมรับที่ผู้ต้องขังจะกลับตัวกลับใจ ให้โอกาสเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษ อันจะเกิดประโยชน์ต่อกลุ่มคนชายขอบผู้ต้องขังทั้งระหว่างที่ถูกคุมขังและช่วงชีวิตหลังการพ้นโทษต่อไปในอนาคต ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ดีในการแสดงบทบาทของสื่อสาธารณะ ในการนำเสนอและสร้างความเข้าใจอันดีให้กับกลุ่มคนชายขอบผู้ต้องขังของสังคมไทย

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

สื่อสาธารณะควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องกับรายการหรือเรื่องราวของผู้ต้องขัง ดังจะเห็นได้ว่า เนื้อหารายการสารคดีไม่มีภาคประชาชนทั่วไปมาร่วมแสดงความคิดเห็นหรือผลิตรายการแต่อย่างใด จึงคล้ายกับว่าสื่อสาธารณะได้นำเสนอประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับผู้ต้องขัง ให้คนรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับผู้ต้องขังไปในทิศทางเดียวกันตามที่ทางรายการกำหนดว่าเรื่องไหนที่ควรถูกนำเสนอและควรถูกนำเสนอออกมาเช่นไร ดังนั้น เนื้อหารายการที่เกี่ยวกับผู้ต้องขังของสื่อสาธารณะจึงเป็นการเลือกสรรมุมมองการเล่าเรื่องบางแง่มุมในขอบเขตที่ผู้ผลิตรายการจะสามารถหยิบมานำเสนอได้ เป็นการที่ผู้ผลิตได้กำหนดให้ผู้ชมเห็นเฉพาะชีวิตหรือตัวตนเพียงบางส่วนของผู้ต้องขัง อันเป็นการเลือกนำเสนอความจริงเพียงบางส่วน จึงควรมีการนำเสนอความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการผลิตรายการจากปัญญาชน ภาคประชาชน และผู้ต้องขังมากกว่านี้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมราชทัณฑ์. (2558). สถิติผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.correct.go.th/correct2009/> [สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2558]

- กาญจนา แก้วเทพ. (2541). การวิเคราะห์สื่อ แนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพฯ: บริษัท อินฟินิตี้เพรส จำกัด.
- แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2551). มุสลิมชายแดนภาคใต้ในความรู้สึกของชุมชนไทย เสมือนจริงโดยศึกษาในพื้นที่ไซเบอร์สเปซ. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วสันต์ ภัยหลีกส์. (2558). ซี้ภาวะสื่อไทยน่าห่วง ขาดตรวจสอบ ส่อถูกหลอกใช้ เป็นเครื่องมือ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/667273> [สืบค้นเมื่อ 31 ตุลาคม 2558]
- วัชรพล พุทธิรักษา. (2551). กลุ่มประวัติศาสตร์ ปัญญาชน การครองอำนาจนำ และการโต้ตอบต่อการครองอำนาจนำ: แนวความคิดของอันโตนิโอ กรัมชี่กับการอธิบายการเมืองไทยร่วมสมัย. ในรายงานการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ, หน้า 2-10. 2-3 ธันวาคม 2551, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรพล พุทธิรักษา. (2557). บทสำรวจความคิดทางการเมืองของ อันโตนิโอ กรัมชี่. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมมุติ.
- วิทยาธร ท่อแก้วและคณะ. (2554). การผลิตรายการโทรทัศน์ขั้นสูง. พิมพ์ครั้งที่ 2. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- วิทย์ สิทธิเวคิน. (2542). แนวความคิดของอันโตนิโอ กรัมชี่ ว่าด้วยการปฏิรูปองค์กรอุตสาหกรรมในความสัมพันธ์กับการปฏิวัติสังคมนิยม. รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 2 (2542).
- วิภา อุดมฉันท. (2544). การผลิตสื่อโทรทัศน์และสื่อคอมพิวเตอร์: กระบวนการสร้างสรรค์และเทคนิคการผลิต. กรุงเทพฯ : บ็ูค พอยท์.
- สมเจตน์ เมฆพ่ายพ. (2552). การผลิตรายการโทรทัศน์ = TV production. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการกระทรวงศึกษาธิการ.
- สมศรี ชาญอนันท์สุข. ทศนะสื่อไทยต่อการทำข่าวอาชญากรรมร้ายแรง กรณี “โทษประหารชีวิต” (Death Penalty). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www2.thaipbs.or.th/bogmain/document_in35.html [สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2559]
- สุรพงษ์ ชัยนาม. (2524). อันโตนิโอ กรัมชี่ กับทฤษฎีการครองความเป็นใหญ่. ปาจารย์สาร ปีที่ 8 ฉบับที่ 6 (ธันวาคม 2524).

องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย, 2551 [สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2559]

อานันท์ กาญจนพันธุ์ .(2544). **ความเป็นคนขายขอบ กับปัญหาสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://v1.midnightuniv.org/middata/newpage11.html> [สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2558]

ภาษาอังกฤษ

Gramsci, A. (1971). **Selections from the prison notebooks of Antonio Gramsci**. (Q.Hoare & G. N. Smith, Trans.). New York: International Publishers.

McLellan, David. (2007). **Marxism after Marx**. New York : Palgrave Macmillan.

Quintin Hoare and Geoffrey Nowell Smith. (1971). **Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci**. New York : International Publishers.